

(Ne)důvěryhodnost informací na internetu

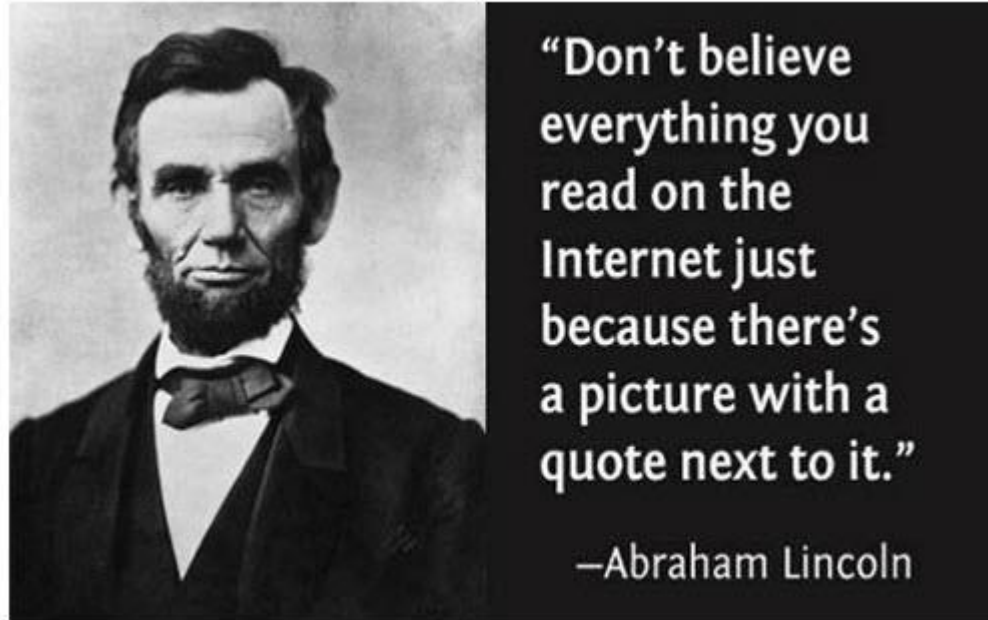
#SecFest2016

Ing. Petr Žák

Realita?

- V díle „Bart to the Future“ (S11E17, rok 2000) se skutečně objevila narážka na D. Trumpa v úřadě prezidenta USA...
- ...“přesné“ záběry však pocházejí z Youtube klipu „Trumptastic Voyage“ z roku 2015.

Tipni si pravdivost

- Americké ministerstvo zemědělství schválilo GM brambory, které potlačují lidské geny
- Děsivá pravda o letu smrti: Hledali herní konzoli a nestihli natankovat
- Juncker apeluje na Evropu: Nepořádejte referenda o EU, mohlo by to skončit špatně
- Ozbrojenci IS dostali rozkaz nesesřelovat v Iráku letadla americké koalice
- Libyjská města prosperují z pašování migrantů, ročně vydělají 9 miliard
- RT.com nedopatřením zveřejnila výsledky parlamentních voleb v Rumunsku měsíc před jejich zahájením
- Skandál „PizzaGate“ otřásá americkým internetem, zatímco mainstream v USA se snaží kauzu označit za fake. Důkazy jsou ale zdrcující!

Tipni si pravdivost

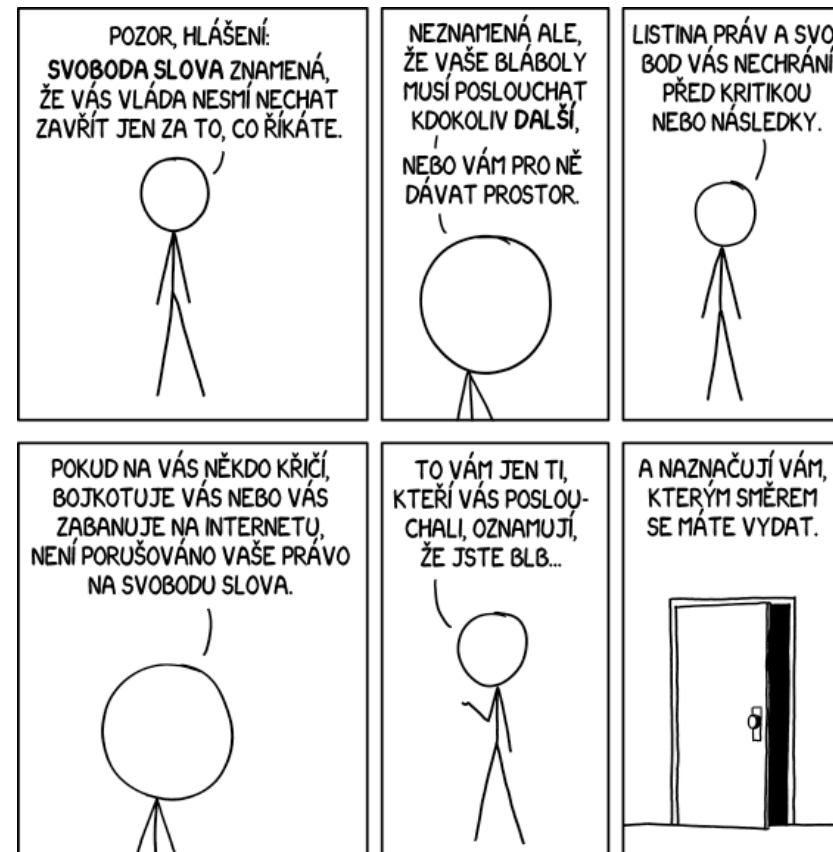
- Americké ministerstvo zemědělství schválilo GM brambory, které potlačují lidské geny
  - ac24.cz, nepravdivé
- Děsivá pravda o letu smrti: Hledali herní konzoli a nestihli natankovat
  - tn.cz, zavádějící až nepravdivé
- Juncker apeluje na Evropu: Nepořádejte referenda o EU, mohlo by to skončit špatně
  - czechfreepress.cz, víceméně pravdivé
- Ozbrojenci IS dostali rozkaz nesestřelovat v Iráku letadla americké koalice
  - cz.sputniknews.com, nepravdivé
- Libyjská města prosperují z pašování migrantů, ročně vydělají 9 miliard
  - iDnes.cz, věrohodný zdroj, pravdivé
- RT.com nedopatřením zveřejnila výsledky parlamentních voleb v Rumunsku měsíc před jejich zahájením
  - az247.cz, smyšlená zpráva – parodie
- Skandál „PizzaGate“ otřásá americkým internetem, zatímco mainstream v USA se snaží kauzu označit za fake. Důkazy jsou ale zdrcující!
  - aeronet.cz, nepravdivé

...ale co když to je/není pravda!

- Málokdy stoprocentní jistota
  - 100% věřit lze jen vlastním zjištěním či pozorováním
  - Jakákoli předaná informace může (ale nemusí) být zkreslená či nepravdivá
- Právě proto je nutno nedůvěřovat a prověřovat
  - Nedůvěra je výchozí stav, důvěra se získává
- Základní pravidlo: důkazní břemeno leží na autorovi tvrzení
  - Hitchensova břitva: Co bylo řečeno bez důkazu, může být bez důkazu zamítnuto.
  - Nejsou uvedeny důvěryhodné zdroje, informaci nelze ověřit z jiných nezávislých zdrojů, autor je neznámý, nekomunikuje nebo odmítá podložit tvrzení („Tak mi dokaž, že to není pravda!“) => zamítnutí informace

Proč? Protože Internet...

- Svobodné médium
  - „Každý si může psát, co chce.“
- Každý si může i založit, co chce
  - Parlamentní listy, Eurozprávy, Česko aktuálně, AC24, AE News, ePortál...
  - Ale i blogy, stránky na Wikipedii...
- „Výstupní kontrola“ = pouze „čtenáři“ = pouze vy!
  - Často už někdo provedl (komentáře na Wikipedii, „debunking“...)
  - Nutno se zajímat
  - Nutno ověřovat ověření...we have to go deeper!

Kontrarozvědná činnost: ověřování a zdroje

- Ověřit zdroj(e) informace
  - Slušný autor vždy uvede zdroj (viz Hitchensova břitva)
  - Zdroj není uveden, nelze dohledat, není důvěryhodný => varovný signál
- Brát v potaz důvěryhodnost autora/média
  - Čím okrajovější a “alternativnější“ médium, tím větší pravděpodobnost lži/dezinformace
  - Ani „velká“ média nebo známé osobnosti nejsou zárukou; spíše ale opatrnější a chytřejší taktika vybírání a vynechávání informací (jednostranné informování)
  - Pozor na chybnou logiku: „mainstream lže, což znamená, že alternativní zdroje říkají pravdu!“ ...ne, typicky lžou a dezinformují mnohonásobně více
- Ověřit informaci z dalších zdrojů
  - Google
  - Zvláště pokud není důvěra v původní zdroj
  - Pravdivou informaci pravděpodobně nezveřejní jediné médium
- Neověřené informace nešíříme a nesdílíme!

Kontrarozvědná činnost: zdravý rozum

- Zdravý rozum, běžná logika a obecný přehled je základ
- Střízlivý přístup odhalí zjevné nesmysly, nelogické úvahy, faktické chyby apod. => varovný signál
- Occamova břitva: Pokud je k dispozici více adekvátních vysvětlení, to nejméně komplikované je s největší pravděpodobností správné.
- Hanlonova břitva: Nehledejte zlý úmysl v případech, které je možné adekvátně vysvětlit prostou lidskou hloupostí.
- Detekce použití argumentačních klamů/faulů
  - „Neférová“ argumentace, používání různých triků
  - Rovněž ukazuje na nedůvěryhodnost autora

Argumentační fauly I. (odvádění pozornosti)

- Falešné dilema
  - Vyvolání nepravdivého dojmu, že existují pouze dvě (tři, čtyři...) možnosti tam, kde je jich mnohem více.
  - „Kritizuješ Rusko, takže jsi obdivovatel USA!“
- Ad ignorantiam – dovolávání se neznalosti
  - Tvrzení, že nedokazatelnost výroku znamená, že platí jeho opak.
  - „Nelze dokázat, že Bůh neexistuje, tudíž existuje!“
- Šikmá plocha
  - Nepodložené tvrzení, že rozhodnutí či akce povede k sérii následků.
  - „Nelži! Kdo lže, ten krade a kdo krade, může i zabít.“
- Sloučená otázka
  - Sloučení otázky s další otázkou nebo tvrzením tak, aby dotazovaný neměl šanci odpovědět správně.
  - „Přestal jste už mlátit svoji manželku?“
- Red herring – úhybný manévr
  - Cílené odklonění diskuse jinam za účelem vyhnout se odpovědi.
  - „Jaký je v Rusku průměrný plat?“ „Ale v USA zase mlátí černochoy!“

Argumentační fauly II. (Využívání emocí)

- Vzbuzování soucitu
  - Působení na city namísto věcné argumentace.
  - „Ten člověk zemřel a vám není hanba říkat, že neměl pravdu?!“
- Poukázání na důsledky
  - Argumentuje pro tvrzení tím, že opak má nepřijatelné důsledky.
  - „Naše teorie nemůže být chybná, jinak byly stovky hodin strávené na jejím vytváření úplně zbytečné!“
- Kvalifikující výrok
  - Spojuje tvrzení s pozitivní vlastností/označením a vyvolává dojem, že kdo jej odmítne, automaticky se řadí do opačné skupiny.
  - „Každý slušný a rozumný Čech volí Tomia Okamuru!“
- Ad populum – „bandwagon fallacy“, společenský apel
  - Argumentuje pro tvrzení tím, že s ním ostatní souhlasí.
  - „Dlouhé vlasy a úzké džíny jsou super, dnes to nosí skoro všichni!“

Argumentační fauly III. (Záměna předmětu)

- Ad hominem – osobní útok
  - Pokus vyvrátit tvrzení diskreditací jeho autora/zdroje.
  - „Jste mladí a nezažili jste to, co my, tak co o tom můžete vědět?“
- Argumentace nesmyslnou autoritou
  - Odvolání se na známou osobnost nebo autoritu, která ale není odborníkem v dané oblasti.
  - „Je potřeba zvýšit počet policistů v ČR. Říkal to Karel Gott.“
- Argumentace anonymní/neznámou autoritou
  - Odvolání se na neznámý, ale údajně odborný nebo dobře informovaný zdroj.
  - „Američtí vědci zjistili, že kouření ve skutečnosti neškodí zdraví.“

Argumentační fauly IV. (Induktivní klamy)

- Unáhlené zobecnění
  - Tvrzení o celku na základě příliš malého vzorku.
  - „Metalisti jsou teplí, znám jednoho a ten je gay.“
- Nereprezentativní vzorek
  - Tvrzení o celku na základě špatně zvoleného vzorku
  - „Bleskový průzkum provedený mezi zákazníky obchodu Hugo Boss ukázal, že lidé v ČR jsou se svojí životní úrovní spokojeni.“
- Klamná analogie
  - Srovnává dva jevy a bez důkazů tvrdí, že oba mají společnou vlastnost.
  - „Zákony fungování firmy jsou jako přírodní zákony. Ani jedno nelze změnit.“
- Lenivá indukce
  - Závěr je odmítnut, přestože existuje dostatek důkazů na jeho podporu.
  - „Když byl pan Mižigár zadržen, byl u něj nalezen zakrvácený nůž a osobní věci oběti. Není důvod předpokládat, že byl do zmíněné loupežné vraždy jakkoli zapleten.“
- Vyloučení
  - Záměrné vynechání nebo zamlčení informací, nepodporujících tvrzení.
  - „Vojáci na Krymu nemají ruské nášivky, nejsou to tedy ruští vojáci.“

Argumentační fauly V. (Kauzální klamy)

- Chybná časová následnost
  - Z časové následnosti chybně vyvozuje existenci příčinné souvislosti.
  - „Zemětřesení začalo krátce po příletu prezidenta Putina, očividně bylo tedy uměle vyvoláno s cílem jej zabít.“
- Společná příčina
  - Vidí příčinu a následek tam, kde ve skutečnosti existuje skrytá společná příčina.
  - „Letoun havaroval kvůli problémům s elektronikou.“
- Záměna příčiny a následku
  - „Zvyšování množství zbraní vede ke zhoršování bezpečnostní situace.“
- Větší počet příčin
  - Existuje mnoho příčin, ale tvrzení bere v potaz jen jednu z nich.
  - „Za nestabilitu situace na Blízkém východě může vměšování USA.“

Argumentační klamy VI.

- Důkaz kruhem
  - „Vše, co se píše v Bibli je samozřejmě pravda, dle Bible se totiž jedná o slova Boží.“
- Podsunutý argument (straw man)
  - Podstatou je si sám vymyslet slabé/hloupé argumenty, které by mohl zastávat (ale ve skutečnosti nezastává) názorový oponent a ty obratem vyvrátit.
  - „Zastánci střelných zbraní vám budou tvrdit, že by bylo nejlepší, kdyby se mohli ozbrojit všichni včetně dětí, zločinců, psychopatů...to přeci nejde, vždyť by z naší země udělali nebezpečný divoký západ.“
- Nepochopení výrokové logiky I: opačná implikace
  - Pokud $A \Rightarrow B$, neznamená to, že $B \Rightarrow A$
  - „Pracuji na univerzitě a proto jsem státní zaměstnanec. Tedy pokud je někdo státní zaměstnanec, pak pracuje na univerzitě.“
- Nepochopení výrokové logiky II: negace v implikaci
  - Pokud $A \Rightarrow B$, neznamená to, že $\text{not } A \Rightarrow \text{not } B$
  - „Pokud přijdu do práce opilý, dostanu výpověď. Pokud tedy přijdu střízlivý, nemohu dostat výpověď.“

Argumentační fauly prakticky: konspirátorské

- „Jsi ovce, která akorát věří těm nesmyslům, co říkají v televizi!“
- „Hořící letecké palivo nevyvine dostatečnou teplotu na roztavení ocele. Říkají to přední stavební odborníci.“
- „Existuje studie jasně dokazující, že očkování způsobuje autismus.“
- „Oficiálnímu vysvětlení nelze věřit, vždyť jej vydala vláda.“
- „Nikdo zatím nebyl schopen dokázat, že UFO v Roswellu nikdy nepřistálo. Jediné vysvětlení tedy je, že vláda to utajila.“
- „Agenti CIA na Majdanu byli, protože CIA Euromajdan zorganizovala. Pokud ne, proč tam tedy byli agenti CIA?“
- „Saddám Husajn sice zbraně hromadného ničení měl, ale podívejte se, jak Američané rozvrátili Libyi!“
- „Chemtrails neexistují? Takže podle vás tryskové motory neprodukují zplodiny? To je přeci úplný nesmysl!“

Argumentační fauly prakticky: konspirátorské

- „Jsi ovce, která akorát věří těm nesmyslům, co říkají v televizi!“
  - Argument ad hominem
- „Hořící letecké palivo nevyvine dostatečnou teplotu na roztavení ocele. Říkají to přední stavební odborníci.“
  - Odvolání se na anonymní autoritu
- „Existuje studie jasně dokazující, že očkování způsobuje autismus.“
  - Vyloučení; vynechání informace, že daná studie je nedůvěryhodná a řada dalších studií dokazuje opak.
- „Oficiálnímu vysvětlení nelze věřit, vždyť jej vydala vláda.“
  - Argument ad hominem
- „Nikdo zatím nebyl schopen dokázat, že UFO v Roswellu nikdy nepřistálo. Jediné vysvětlení tedy je, že vláda to utajila.“
  - Dovolávání se neznalosti, falešné dilema
- „Agenti CIA na Majdanu byli, protože CIA Euromajdan zorganizovala. Pokud ne, proč tam tedy byli agenti CIA?“
  - Důkaz kruhem
- „Saddám Husajn sice zbraně hromadného ničení měl, ale podívejte se, jak Američané rozvrátili Libyi!“
  - Úhybný manévr (red herring)
- „Chemtrails neexistují? Takže podle vás tryskové motory neprodukují zplodiny? To je přeci úplný nesmysl!“
  - Podsunutý argument (straw man)

Psychologie, aneb co k tomu lidi vede?

- Osobní důvody v kombinaci s neinformovaností/nízkou inteligencí
  - Jednoduché vysvětlení složitých problémů, jasná identifikace příčiny a viníka
  - Pocit nadřazenosti nad ostatními, kontroly a jistoty
  - Například: veškeré konspirační teorie (9/11, Chemtrails, přistání na Měsíci...), důvěra v šarlatány a kritika klasické medicíny, jednoznačné shazování viny na jeden subjekt (USA, Kalousek...)
- Cílená, případně placená propaganda
  - Záměrné vytváření a šíření dezinformací za účelem ovlivňování veřejného mínění
  - Například: výrazně proruské „zpravodajské“ servery a diskutéri, obě strany v prezidentských volbách USA (H.C. v oficiálních médiích, D.T. v alternativních)

Konfirmační zkreslení

- Člověk upřednostňuje informace a interpretace informací podporující jeho již existující názory a přesvědčení před těmi, které je popírají
- Jsme ochotní bez ověření akceptovat tvrzení, která se nám „líbí“ a ověřujeme a vyvracíme jen ty, co nikoli => chybný, zkreslený pohled na realitu
- Zpětnovazební smyčka: konfirmační zkreslení utvrzuje názory a přesvědčení, což vede zase k dalšímu zkreslování
- Nutno si umět “dát vlastní gól“ a nebát se ověřit a vyvrátit i ta tvrzení, která nám vyhovují; lepší uznat chybu, než věřit nepravdivým tvrzením a šířit je dále

Češi v zajetí sociálních bublin

- Studie serveru Lidovky.cz (<http://www.lidovky.cz/bubliny.aspx>)
- Korelace mezi sledovanými/používanými zdroji zpravodajství a sympatizováním s určitou politickou stranou
- Zdrojem dat je Facebook (více než 360000 uživatelů)
  - Korelace mezi „like“ politických stran a „like“ zpravodajských kanálů a jednotlivých zpráv
- Ukazuje právě na častou a silnou přítomnost konfirmačního zkreslení

A co z toho tedy plyne?

